

Javaslat nemzeti érték felvételére a Kapos–hegyháti Natúrpark Tájegységi Értéktárába

I. A javaslattevő adatai

1.	<i>A javaslatot benyújtó (személy/ intézmény/ szervezet/ vállalkozás) neve:</i>
	Szabó Géza

2.	<i>A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:</i>	
	Név:	Szabó Géza
	Telefonszám:	+36/30/405-3057
	E-mail cím:	kaladeaa@gmail.com

II. A nemzeti érték adatai

1.	<i>A nemzeti érték megnevezése:</i>
	A lengyeli kultúra

2.	<i>A nemzeti érték rövid bemutatása, egyedi jellemzőinek, történetének leírása (3000-6000 karakter):</i>
	<p>A Dunántúl jelentős részén a késő neolitikum végét és a kora rézkor elejét meghatározó Lengyeli kultúrát Wosinsky Mór az általa 1882-től feltárt őskori temető sírjaiban és a hozzá tartozó településen talált leletek alapján különítette el és nevezte el a közeli Lengyel községről, ahol a terület birtokosa, gróf Apponyi Sándor kastélya is állt. A lelőhely felfedezése egy véletlennek köszönhető, mint azt a tudós pap leírja életrajzában: „...Gróf Apponyi Sándorral egy séta kocsikázást téve nagy kiterjedésű lengyeli erdejében, egy ősi földvárnak nyomait pillantottam meg, s nagy örömmel figyelmeztettem erre a gróftot...Nézetem beigazolására engedélyt kértem a gróftól mint a föld tulajdonosától próbaásatás végzésére, s miután néhány napi ásatás végzése után számos érdekes lelettel kétségtelenül beigazolhattam állításomat, a gróf nem csak teljhatalmat engedett e területre, hanem az ásatásokkal felmerült összes költséget is magára vállalta.” A tudós pap feltárási során hamar felismerte, hogy egy olyan régészeti kultúra emlékeire bukkant, amelynek addig nem ismerték leleteit. Wosinsky Mór megfigyelései alapján az alvó helyzetben eltemetett, úgynevezett zsugorított helyzetű temetkezésekre, a gyakran vörös és sárga színűre festett kerámiákra hívta fel a figyelmet. Nagy jelentőséget tulajdonított a nagy méretű, méhkas alakú beásásoknak is, amelyek betöltéséből szintén jelentős mennyiségű kerámia került elő. Romantikus elképzelésével szemben ma már tudjuk, hogy ezek nem házak, hanem tárolóvermek voltak, amelyeket később a települési hulladék eltüntetésére is felhasználtak, így került oda a cserepekkel, csontokkal vegyes konyhahulladék. Ma már a kutatás számára egyértelmű, hogy a kőkor és rézkor közötti átmenet idején, majdnem az egész Kr. e. V. évezredben a Lengyeli kultúra népessége jelentős szerepet játszott a szellemi és anyagi javaknak a Délkelet- és Közép-Európa közötti közvetítésében, így a közvetlen elterjedési területén túl is jelentős hatással volt egész Közép-Európa késő neolitikus és kora rézkori kultúráinak formálódásában, egyetemes őstörténeti jelentősége is éppen ebben áll. A Szlovákián át Lengyelországig terjedő területet elfoglaló kultúra értelmezése, időrendje, belső felosztása az egyes országok kutatásában, de még egyes kutatók szerint is eltérő. Cseh-morva területeken például a hasonló leleteket Jaroslav Palliardi feltárási alapján morva festett kerámiának nevezte el. A változó elnevezésektől függetlenül mindenütt a Lengyeli kultúra meghatározó formái jegyei közé tartoznak a festett-, és ritkábban a vésett díszítés, magas</p>

	csőtalpon álló lapos tálak, a kettőskúpos testű, tölcséres peremű edényeken a perem illetve a hasvonal alatt ugyancsak gyakran megfigyelhető négy kis bütyök. Wosinsky nemzetközi jelentőségű úttörő kutatásait a Dunántúlon számos további feltárás követte (Zengővárkony: Dombay János; Aszód: Kalicz Nándor; Csabdi: Antoni Judit; Mórág: Zalai-Gaál István; Sé: Károlyi Mária, stb. amely kört az utóbbi években autópályás feltárásai tovább bővítettek), azonban a Lengyeli kultúra időrendjére, jellemző temetkezési szokásaira, leleteire vonatkozó legfontosabb megállapításai még a 21. században is szinte változatlan formában elfogadottak.
--	--

3.	<i>Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett (500-1000 karakter):</i>
	A Lengyeli kultúra a kőkor és a rézkor határán tényleges elterjedési területén is túlmutatóan meghatározó hatással volt egész Közép-Európa őskori történelmének alakulására, így régészeti anyagának feltárása, elkülönítése az egyetemes kulturális örökségnek is egy nagyon fontos része. A Kapos–hegyháti Natúrpark Tájégségi Értéktár-ba való felvételét egyaránt indokolja az, hogy felfedezése, meghatározása és elnevezése egyaránt kötődik a területhez, és az is, hogy a Natúrpark számos településén az őskori lelőhelyek jelentős része mint fontos tájértékek e kultúrához sorolhatók.

4.	<i>A nemzeti érték fellelhetőségének helye (település megnevezése, ha egy vagy két településhez köthető; földrajzi koordináta):</i>
	Mucsi, N 46 25'05.52" E 18 20'19.74"

5.	<i>A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források) (max. 5):</i>
	Wosinsky Mór: Leletek a lengyeli őskori telepről. I-II. Budapest, 1885-1890.
	Wosinsky Mór: Das praehistorische Schanzwerk von Lengyel, seine Erbauer und Bewohner. I-III. Budapest, 1888-1891.
	Wosinsky Mór: Tolnavármegye az őskortól a honfoglalásig. Budapest, I-II., 1896.
	P. Barna Judit: A lengyeli kultúra kialakulása a DNY-Dunántúlon. Budapest, 2011

A vonal alatti részt a szakértői testület tölti ki!

6.	<i>A nemzeti érték szakterületi kategória szerinti besorolása (a megfelelő kategória vastagon szedésével):</i>		
	agrár- és élelmiszergazdaság	egészség és életmód	épített környezet
	ipari és műszaki megoldások	kulturális örökség	sport
	természeti környezet	turizmus	

Melléletek

Térkép, archív fénykép(ek) és egyéb illusztráció(ek) a javasolt értéktári elem jellege szerint, illetve az elérhetőség függvényében.

Őskori leletek a lengyeli sáncról, a Wosinsky Mór könyvében szereplő képet gróf Apponyi Sándor felesége, Esterházy Alexandra festette.

Élet a kőkori telepen a Lengyeli kultúra idejében, Wosinsky Mór könyvének idealizált melléklete